

Naslovnica: *Zob morskega psa*
Glikmanius cf. occidentalis.
Zob je visok približno 26
milimetrov.

Primerek hrani Prirodoslovni muzej
 Slovenije. Foto: Matija Križnar.

Proteus izdaja Prirodoslovno društvo Slovenije. Na leto izide 10 števil, letnik ima 480 strani. Naklada: 2.500 izvodov.

Naslov izdajatelja in uredništva: Prirodoslovno društvo Slovenije, Poljanska 6, p.p. 1573, 1001 Ljubljana, telefon: (01) 252 19 14, faks (01) 421 21 21.

Cena posamezne številke v prosti prodaji je 5,50 EUR, za naročnike 4,50 EUR, za upokojence 3,70 EUR, za dijake in študente 3,50 EUR.

Celoletna naročnina je 45,00 EUR, za upokojence 37,00 EUR, za študente 35,00 EUR. 9,5 % DDV in poštnina sta vključena v ceno.

Poslovni račun: SI56 0201 0001 5830 269, davčna številka: 18379222. Proteus sofinancira: Agencija RS za raziskovalno dejavnost.

Spoštovane naročnice in naročniki revije Proteus!

Obveščamo vas, da od 1. aprila 2016 dalje naročnine ne bo več mogoče plačati na poslovni račun Prirodoslovnega društva Slovenije, ki je bil odprt pri Novi Ljubljanski banki, d. d. Vse neporavnane obveznosti in bodoča plačila lahko nakazete na **nov poslovni račun, odprt pri Delavski hranilnici d. d.: SI56 6100 0001 3352 882.**

Uprava Prirodoslovnega društva Slovenije in revije Proteus

Spoštovane bralke in bralce obveščamo, da je pri objavi cene trojne številke prišlo do napake. Pravilne cene trojne številke so sledeče: cena v redni prodaji: 16,50 evra, naročniki: 13,50 evra, upokojenci: 11,10 evra, dijaki in študenti: 10,50 evra. Hvala za razumevanje.

Uvodnik

Svetloba sveta

»V začetku je Bog ustvaril nebo in zemljo. Zemlja pa je bila pusta in prazna, tema se je razprostirala nad globlinami in duh Božji je vel nad vodami.

Bog je rekel: »Bodi svetloba!« In nastala je svetloba. Bog je videl, da je svetloba dobra. In Bog je ločil svetlobo od teme. In Bog je svetlobo imenoval dan, temo pa je imenoval noč. In bil je večer in bilo je jutro, prvi dan.

Bog je rekel: »Bodi obok sredi vodá in naj loči vode od vodá!« In Bog je naredil obok in ločil vode, ki so bile pod obokom, od vodá nad obokom. Zgodilo se je tako. Bog je obok imenoval nebo. In bil je večer in bilo je jutro, drugi dan.

Potem je ustvaril kopno in morje in zatem še vse ostalo. In videl je, da je dobro.

Proteus

Izbaha od leta 1933

Mesečnik za poljudno naravoslovje

Izdajatelj in založnik:

Prirodoslovno društvo Slovenije

Odgovorni urednik:

prof. dr. Radovan Komel

Glavni urednik: dr. Tomaž Sajovic

Uredniški odbor:

Janja Benedik

prof. dr. Milan Brumen

dr. Igor Dakskobler

asist. dr. Andrej Godec

akad. prof. dr. Matija Gogala

dr. Matevž Novak

prof. dr. Gorazd Planinšič

prof. dr. Mihael Jožef Toman

prof. dr. Zvonka Zupanič Slavet

dr. Petra Draškovič Pelc

<http://www.proteus.si>

priradoslovno.drustvo@gmail.com

© Prirodoslovno društvo Slovenije, 2016.

Vse pravice pridržane.

Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez pisnega dovoljenja izdajatelja ni dovoljeno.

Lektor: dr. Tomaž Sajovic

Oblikovanje: Eda Pavotetič

Angleški prevod: Andreja Šalamon Verbič

Priprava slikovnega gradiva: Marjan Richter

Tisk: Trajanus d.o.o.

Svet revije Proteus:

prof. dr. Nina Gunde – Cimerman

prof. dr. Lučka Kajfež – Bogataj

prof. dr. Tamara Lah – Turnšek

prof. dr. Tomaž Pisanski

doc. dr. Peter Skoberne

prof. dr. Kazimir Tarman

Gadamer je dobro opazil, da je to razvidno že iz Avguštineve dogmatične interpretacije poročila o stvarjenju. Največji latinski cerkveni učitelj Avguštín (354–430) v svojem komentarju *Geneze* »opaža, da je bila svetloba ustvarjena pred razlikovanjem med rečmi in pred svetlobo oddajajočih nebesnih teles. Posebej pa poudarja, da se začetno stvarjenje neba in zemlje zgodi še brez božje besede. Šele pri stvarjenju svetlobe Bog prvič spregovori. To govorjenje, ki imenuje in ustvari svetlobo, razlaga kot *duhovno razsvetlitev*, s pomočjo katere je omogočeno razlikovanje oblikovanih stvari. Šele z *lučjo* postane prvotno ustvarjena brezoblična masa neba in zemlje zmožna oblikovanja v številne oblike.«

Prav Avguštínova duhovita interpretacija nas sili, da starozavezno *Genezo* ne beremo (več le) kot versko knjigo, ampak (tudi in predvsem) kot alegorično besedilo človekovega bivanjskega izkustva sveta. Le tako si bomo lahko utrli pot tudi do doumevanja Salgadove *Geneze*. Pri tem nam bo v veliko pomoč branje spremne študije k romanu Fjodorja Dostojevskega *Bratje Karamazovi* z naslovom *Bratje Karamazovi in vprašanje o bogu*, ki jo je napisal literarni zgodovinar, teoretik in filozof Dušan Pirjevec (1921–1977) (*Evropski roman*, 1979). Osrednje vprašanje, ki zaposluje Pirjevca ne samo v tej študiji, je odprtost za bivanje kot takšno. Pirjevec problem ponazori s stavkom: »Ko stojim pred drevesom in si rečem – drevo je -, [...] me nenadoma nekaj pretrese, presune, kakor nekakšen srh, a hkrati se to drevo dvigne pred menoj vse *razsvetljeno*, in tedaj rečem: lepó je.« To, da vse bivajoče na svetu z drevesom vred *je*, je lepota. Lepota se človeku razkriva »v svetlobi, blisku in preblisku«. Toda ljudje smo pogosto slepi za lepoto, »slepi pa smo vedno takrat, kadar vidimo v bivajočem le predmet in sredstvo, le primerek določene vrste ali objekt znanstvene raziskave.« »Da bi se torej na tem ali onem bivajočem lepota sploh mogla prikazati, se mora človek osvoboditi svojih praktičnih pa tudi spoznavno raziskovalnih interesov. In tedaj na mestu obstane. Lepota ga očara, pravimo.« »Samo človek skusi nekaj takega, kar nam govori glagol *biti*, samo človek *ve'* za bit, se začudi in ostrmi nad tem, da bivajoče *je*.« Drugače povedano: le človek lahko svet »pripravi« od tega, da *je*. Iz tega pa je mogoče potegniti presunljiv sklep: le človek lahko »ustvarja« svet. Prav tako razumevanje pa nam omogoča, da pod debelo plastjo starozaveznega mita o stvarjenju sveta uzremo človekovo pristno bivanjsko izkustvo sveta.

Zdaj se lahko končno posvetimo tudi gledanju Salgadovega fotografskega cikla *Geneza*. Nemški filmski režiser Wim Wenders (1945–) je leta 2014 posnel v Cannesu nagrajeni film o Salgadu z naslovom *Sol zemlje*, ki ga začinja z besedami: »Film o življenju fotografa? Pametno bi se bilo spomniti, od kod izvira beseda. V grščini pomeni *photo* svetloba in

graphein risanje. Fotograf je nekdo, ki riše s svetlobo. Človek, ki oblikuje svet s svetlobo in senco.« Salgado je umetnik, ki v svojih podobah bit sveta pripušča v svetlobi in sijaju. Ta svetloba pa je duhovna: »Te svetlobe na mojih fotografijah ne ustvarim jaz, ta svetloba je v meni. Vsak človek, ki fotografira, nosi v sebi podobe svoje preteklosti, podobe, ki sta jih imela v sebi mati, oče ...«

Kot je bit vsega bivajočega skrivnostna, je skrivnosten tudi Salgado: »Ni fotograf tisti, ki naredi posnetek, ampak človek, ki ga slika fotograf.« Urugvajski pisatelj Eduardo Galeano (1940–2015) je Salgadovo življenjsko vodilo strnil takole: »Usmiljenje, vertikalno, ponižuje. Solidarnost, horizontalno, pomaga. Salgado fotografira od znotraj, iz solidarnosti.« Salgado je v resnici popolnoma prepričan: fotografija mora izražati človekovo dostojanstvo. Tudi in predvsem v revščini in trpljenju.

Salgado je s svojim aparatom dolga leta beležil strahotne posledice ekonomske globalizacije. Po genocidu v Ruandi je izgubil vero v rešitev človeške vrste. Pred uničenjem se je umaknil v odročna območja, kjer v tihi in prvinski veličini vlada narava. Tam je nastal cikel *Geneza*. Ena od najbolj monumentalnih podob je fotografija Grand Canyona. (Naslov: *Pogled na sotočje rek Kolorado in Little Colorado z ozemlja Indijancev Navajo. Za tem sotočjem se začne narodni park Grand Canyon. Arizona. ZDA. 2010. ©Sebastião Salgado. Amazonas Images*. Fotografijo objavljamo z izrecnim dovoljenjem Muzeja in galerij mesta Ljubljane - MGML.) Pred nami je biblična podoba »začetka stvarjenja«. Magična svetloba na obzorju – nedvomno simbol »stvariteljske sile« - se razliva v reko, ki vijuga po zemeljski skorji ter jo lomi in dviguje v kanjonske stene. Stvarjenje sveta v eni od svojih najbolj dramatičnih kozmičnih oblik.

Fotografija Grand Canyona je »zgolj« poetična podoba »stvarjenja« biti, ki pa je začela sestopati v življenje. Leta 1982 je nemški umetnik Joseph Beuys (1921–1986) v okviru razstave sodobne umetnosti v Kasslu javno predstavil delo krajinske umetnosti z naslovom *7.000 hrastov – pogozdovanje mesta namesto upravljanja mesta*. Zasaditev dreves je pomenilo obsežno umetniško in okoljsko intervencijo, katere namen je bila trajna sprememba življenjskega mestnega prostora v Kasslu. Salgado pa je s svojo soprogo Lélío Wanick Salgado začel pogozdovati družinsko posestvo v Braziliji, ki so ga v preteklosti skoraj uničili z intenzivnim kmetovanjem in sekanjem gozda. Kot bog je ustvaril izgubljeni ekosistem.

Salgado bi se prav gotovo dobro razumel s Kocbekom in njegovimi verzji: *Sem / in bil sem / in bom, / in zato sem več / od pozabljanja, / neizmerno več / od nič.*

Tomaž Sajovic